

KAPITTELSTOKJES

De Wolfsbosch, de Keisersbosch en de Sleutelbosch

"Bos" is een onzijdig zelfstandig naamwoord. Elke Gemertenaar zal dat beamen maar toch zal geen enkele (autochtone) Gemertenaar het in zijn hoofd halen om de dorpsgenoot te corrigeren die zegt te wonen: In "de" Wolfsbosch. De oplossing voor dit raadsel is heel simpel. Wolfsbosch is een eeuwenoud toponiem in Gemert en amper honderd jaar geleden gold "bosch" in Zuid-Nederland nog als een mannelijk zelfstandig naamwoord. Wie dat niet wil geloven moet het in 1902 uitgegeven derde deel van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* er maar eens op na slaan. Bij het onzijdig zelfstandig naamwoord "Bosch" wordt daar aangetekend: *"Voorheen, en in Zuid-Nederland nog thans, ook mannelijk."*

Voor iemand die de geschiedenis van de Nederlandse taal een beetje kent, is het dus allesbehalve verwonderlijk dat de Gemertenaar er niet over prakkezeert om 'de' Wolfsbosch te veranderen in 'het' Wolfsbosch. Het is van oudsher zo geweest. En namen blijven bovendien, alle invoering van nieuwe spellingen ten spijt, onveranderd!

Zo is ook de naam Keizer(s)bosch in Gemert heel wat ouder dan het pas een goede honderd jaar onzijdige 'bos'. Degene die zegt te gaan naar 'het' Keizersbosch in Gemert, maakt dus eigenlijk een taalfout, want je hoort te zeggen dat je naar de Keizer(s)bosch gaat...

Zo ga je in Gemert ook naar 'de' Sleutelbosch. Jaaaar... denkt natuurlijk iedereen, dat ligt toch helemaal anders. 'Sleutelbosch' was, en is nog steeds een mannelijk zelfstandig naamwoord en dat heeft toch niks met bomen te maken? Nou, het is maar net of je Ad van den Akker gelooft of niet. Toen die tegenover het oude buurtschapje 'Sleutelbosch' een cafetaria opende, hing hij een prachtig uithangbord met het wapen van Gemert aan de gevel. Schuin over dat wapen liet Ad een sleutelbos schilderen. 't Was prachtig!

Foto uit 1955 van de vroegere 'Sleutelbosch' aan de Sint Annastraat. Rechts drie oude weverswoningen onder één kap. Links met de zogenaamde Franse kap een huizenrijtje dat werd gebouwd in het begin van de jaren dertig. De huizen werden afgebroken ten behoeve van de bouw van het Macropedius-College.
De naam Sleutelbosch is als straatnaam blijven bestaan.

Het bewuste uithangbord hangt er nog steeds. Maar of de daarop aangebrachte afbeelding iets met de oorsprong van de naam "de Sleutelbosch" te maken heeft, waag ik te betwijfelen. De naam Sleutelbosch is al heel oud en gaat terug tot in de middeleeuwen. Zo zien we de naam terug in een oorkonde van 1 augustus 1416 waarbij "den Slotelbosch met de laren daarvoor en daarachter" door de Duitse Orde wordt verpacht. De Orde behoudt zich daarbij het recht voor om op dit grondstuk naar leem te blijven graven en grond te doen steken voor het onderhoud van de dijken

van de in de Molenstraat gelegen watermolen. Niets wijst er dan op enige bebouwing op dit perceel. Waar de naam 'de Slotelbosch' dan zijn oorsprong aan ontleend kan hebben? Het lijkt me het meest aannemelijk dat die gezocht moet worden in de benaming "sleutelboom", de bijna vergeten oude naam voor verschillende soorten esdoorns. Zo genoemd naar de vorm van de vrucht. Een aantal sleutelbomen vormen een bos van sleutelbomen, terwijl men in het verleden ook een van onderaf veel vertakte sleutelboom een "sleutelbosch" genoemd kan hebben.

Ad Otten

Valt bôndag op de feestdag van Bonifatius?

Toen ik in 1969 vanuit de kom verhuisde naar de Kromstraat in het agrarische buitengebied van Gemert, wilde ik al gauw een groentehöfke net als m'n burens. Bij Tontje en Ant van den Elsen, kreeg ik pootaardappelen en van allerhand zaad en ook kreeg ik boontjes. "Die bôntjes moette zette ob bôndag en dè 'z de vîrtiende maj," zei Tontje. Toen ik om een potlood vroeg om dat op te schrijven zei Tontje: "Och jonge, dè 'z allemôl al laang opcheskrîvve, want bôndag iz de fîsdâch fan d'n Haajlege Bonifatius en dè is de lèèsten ejshaajlege. Dè wît iedderendaen!"

En ook al zet ik al lang geen boontjes meer, toch weet ik nog altijd op welke dag dat het volgens Tontjes moet. Op bôndag de 14de mei! De patroondag van Bonifatius, de laatste van de ijsheiligen!

Helemaal fout hebben vele Gemertenaren me intussen verzekerd, 'bôndag' valt niet op de veertiende maar op de dertiende mei, want de boontjes moet je zetten daags voor "bônman" (=Bonifatius) en dát is dus op 13 mei!

Mocht iemand de juiste datum van 'bônman' vergeten, onthou dan dat de Bonifatius waarvan je dan ongetwijfeld de patroondag gaat opzoeken, dat dat wel de ijsheilige Bonifatius moet zijn, want er zijn nog een paar handen vol heilige Bonifatiussen meer. Minstens 9 stuks waren paus, en er schijnt bij Dokkum in het jaar 754 ook nog een Bonifatius te zijn vermoordt, maar die moet je allemaal niet hebben. De ijsheilige Bonifatius is al bijna 450 jaar vóór de Dokkumse Bonifatius de marteldood gestorven. Ver weg. Ergens in Turkije. Waarom dat hij eigenlijk ijsheilige is geworden, heeft

enkel en alleen te maken met het feit dat hij indertijd op de veertiende mei stierf en dat die dag op de heiligenkalender nu eenmaal volgt op de feestdagen van de echte ijsheiligen te weten Mamertus, Pancratius en Servatius. In heel veel streken had men aan drie ijsheiligen gewoon niet genoeg en daarom werd de heilige Bonifatius van de veertiende mei ook in de club van ijsheiligen opgenomen. In Oostenrijk en in het zuiden van Duitsland konden van de ijsheiligen helemaal geen genoeg krijgen en daar rekent men zelfs, de zogenaamde 'kalte' Sophie, met de patroondag op 15 mei, nog tot de ijsheiligen. Maar zoals geschreven, in Gemert kun je zonder kans op bevriezing door nachtvorst, al boontjes zetten op de veertiende mei. Onthou het gezegde: "Wie boontjes wil eten, moet de feestdag van Bonifatius niet vergeten!"

Ad Otten

KENT U ZE NOG?

Prompt na het verschijnen van Gemerts Heem 1995, nr.3, rinkelde bij de redactie de telefoon en kwam de mededeling: "Dat is Maria van de Boogaard. Zij woonde op Boekent een eindje verder als "De Blauwe Kei" richting De Mortel!" Maria, nu mevrouw van Mil-v.d.Boogaard uit Beek en Donk, belde zelf ook. Zij vertelde ons dat de foto werd gemaakt op Boekent in september 1941 en dat zij toen 15 jaar oud was.

Ge waart 'n skôn meidje Maria en hartelijk dank voor de reactie.

De nieuwe foto waarvoor we om reacties vragen is die van een Gemerts reisgezelschap in het bedevaartsoord Lourdes (zie ommezijde). De man met de vlag 'Holland-Gemert' zou Hannes de Wit van Reisbureau De Wit uit Handel moeten zijn, terwijl de foto moet dateren uit het begin van de jaren dertig. In het invalidewagentje zit Marietje Smulders en in de rij achter haar staat pastoor Poell. Links daarvan staat Piet Schoofs en de vrouw met de schoudertas op de voorgrond is zijn vrouw mevr. Schoofs-Bots. Wie kent de anderen?

